DISCUŢII

GENUL SUBSTANTIVELOR ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

I. I. BUJOR

În privința genului substantivelor în limba romînă filologii noștri prezintă soluţii diferite.

Așa: *Alexandru Philippide*, în «Gramatică elementară a limbii romîne», Iași, 1897, fără a face o enumerare a genurilor cu numele lor, împarte substantivele în trei grupe: feminine la amîndouă numerele, masculine la amîndouă numerele, masculine la singular și feminine la plural (eterogene). Mai scurt, am putea spune: masculine, feminine, eterogene, fiecărei categorii precizîndu-i-se caracterul, ca gen, atît la singular cît și la plural.

H. Tiktin, în «Gramatica romînă», ediția a III-a, București, 1945, dă o enumerare a genurilor astfel:

«Genul este de trei feluri:

1. Genul masculin: un dinte, doi dinți.
2. Genul feminin: o masă, două mese.
3. Genul neutru (numit și eterogen sau ambigen): un scaun, două scaune.

Notă. Neutrele sînt masculine la singular și feminine la plural». (pag.28).

August Scriban, în «Gramatica limbii romînești», Iași, 1925, dă următoarea enumerare a genurilor:

«Genul e de trei feluri:

1. Masculin: om;
2. feminin: femeie;
3. neutru (sau eterogen): lucru.

Notă. Neutrele seamănă la singular cu masculinele, iar la plural, o parte din ele seamănă cu femininele, iar altă parte au sufixul lor deosebit: scaun, scaune (fiindcă era în limba latină *scamna*), dar timp, timpuri (fiindcă era în limba latină *tempora*).» (pag. 50).

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

I. A. Candrea, în « Dicționarul enciclopedic », București, 1931, precizează genul substantivelor cu numele: masculin, feminin, neutru. Dar la definiția cuvîntului «ambigen» scrie: substantivele zise de obicei « neutre » sînt ambigene în limba romînă, avînd forma masculină la singular și feminină la plural » (pag. 45).

Acad. Al. Rosetti și *J. Byck*, în « Gramatica limbii romîne », ed. a II-a, București, 1945, scriu următoarele:

« După gen, numele se împart în masculine, feminine și neutre.

Masculinul și femininul formează genul animat, pe cînd neutrul formează genul inanimat. (pag. 22).

Genul inanimat nu e strict delimitat, întrucît el cuprinde, pe lîngă neutru, o serie de substantive feminine și cîteva substantive masculine, de ex: călimară, casă, ladă, poartă etc. (fem.); par, copac (m.) etc.

Neutrul cuprinde numai inanimate ». (pag. 23).

Acad. Iorgu Iordan, în « Gramatica limbii romîne », București, 1937, scrie:

« Limba romînă are trei genuri: masculin, feminin și ambigen (sau eterogen). Pentru acesta din urmă spun unii și neutru. Termenul nu mi se pare potrivit, fiindcă genul neutru latinesc, care însemna nici masculin, nici feminin, s-a pierdut în romînește, unde substantivele latinești corespunzătoare au devenit, din cauza modificărilor fonetice, masculine la singular și feminine la plural, adică de ambele genuri. . . Trebuie să recunoaștem pe de altă parte că, de fapt, ambigenul nu-i un gen nou, al treilea, pe lîngă celelalte două, cum era neutrul în latinește și cum este el astăzi în nemțește și în limbile slave, de pildă ». (pag. 77).

Din expunerea de mai sus, se vede că, în timp ce unul dintre cărturarii noștri — Alexandru Philippide —, fără a preciza numărul genurilor substantivelor în limba romînă, împarte substantivele în trei categorii, celei de a treia dîndu-i numele de substantive eterogene, nume grecesc ce n-are nici o legătură de sens cu cuvîntul latinesc « neutrum », ceilalți vorbesc precis de existența a trei genuri, neînțelegîndu-se în privința numirii celui de al treilea gen, căruia îi spun: neutru, eterogen, ambigen, folosind una, două sau chiar toate trei aceste numiri, fără a face, în genere, vreo deosebire între ele. Unul chiar aruncă un văl de neîncredere în existența unui al treilea gen aparte.

Această deosebire de vederi dintre cărturarii noștri arată, nu că ei n-au putut rezolva această chestiune, ci mai de grabă, că au considerat-o de puțină importanță și, de aceea, au admis fără motivare oricare dintre soluții.

Acad. Al. Graur, în articolul intitulat «Genul neutru în romînește », publicat în revista « Limba romînă », nr. 1, 1954, pag. 30—44, susține realitatea genului neutru la substantivele limbii romîne și încheie cu fraza: « Pentru limba romînă, specific este genul neutru, cu forma și conținutul lui original, și în consolidarea și clarificarea acestei categorii a gramaticii noastre trebuie să vedem o perfecționare a limbii romîne produsă cu ajutorul limbilor slave înconjurătoare ».

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

În cele ce urmează încerc o examinare mai atentă a chestiunii genului substantivelor în limba romînă, și găsirea unei soluții documentate.

Încep cu **lămurirea termenilor** care au fost folosiți pentru numirea genurilor.

Masculin însemnează « bărbătesc » și sub el se grupează de drept numele ființelor care poartă caracterele de sex proprii bărbaților.

Feminin însemnează « femeiesc » și sub el se grupează de drept numele ființelor care poartă caracterele de sex proprii femeilor.

Neutru este cuvînt latinesc și însemnează « nici unul nici altul din doi »; sub el se grupează de drept numele lucrurilor, care, în mod firesc, nu poartă caracterele de sex proprii niciunuia dintre cele două genuri enumerate mai sus, adică nici pe ale bărbaților, nici pe ale femeilor.

Eterogen este cuvînt grecesc, compus din pronumele nehotărît « héteros » și din substantivul « génos ». Nehotărîtul « héteros » corespunde latinescului « alter »[1], care însemnează « unul din doi ». Cuvîntului latinesc « neutru » îi corespunde în greceşte « oudéteron »[2], compus din negația « oudé » (nici) și « héteros » citat mai sus.

Ambigen este cuvînt latinesc, compus din « ambo » (amîndoi) și din substantivul « genus ». Cuvîntului latinesc « ambigen » i-ar corespunde în greceşte un cuvînt compus al substantivului « génos » cu nehotărîtul « hecáteros », care are sensul latinescului « uterque »[3], adică « și unul și altul » sau «amîndoi »; sau nehotărîtul « ampho » = « ambo ».

Trec la **problema caracterului pe care-l prezintă genul substantivelor în limba romînă,** adică să examinăm dacă în limba romînă acordăm substantivelor un gen sau altul după criterii de fond sau după criterii de formă.

Popoarele indoeuropene au avut într-adevăr trei genuri: masculin, feminin și neutru. Masculinul cuprindea toate ființele de sex bărbătesc, iar femininul toate ființele de sex femeiesc. Această caracteristică a sexului era o realitate pentru ființele reale — de sex bărbătesc sau femeiesc — și era o creație a imaginației poporului în epoca primitivă pentru forțele pe care le concepea existînd în natură și cărora le atribuia caracterul unui sex sau al celuilalt. Așa, la greci și la romani soarele — gr. « hélios », lat. « sol » — era de genul masculin, fiind conceput cu puterea de a face pămîntul să rodească prin îmbrățișarea lui însoțită de căldură și lumină; iar pămîntul — gr. « gê », lat. « terra » — era de genul feminin, fiind conceput cu puterea de a rodi, de a produce roade din trupul său. Deci aceste corpuri cerești, pentru indoeuropeanul primitiv din grupul greco-italic, erau ființe reale.

Tot ce nu putea fi conceput cu însușiri de ființe, și deci cu caracter de sex, era trecut într-o a treia grupă, care este numită de latini « neutrum », de greci

[1] Z. Demarat, Nouă gramatică hellenă, București, 1898, p. 106.
[2] Ibidem, p. 24.
[3] Ibidem, p. 106.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

« oudéteron », cuvinte care însemnează « nici unul, nici altul », adică ceva ce n-are nici însușiri masculine, nici însușiri feminine.

De aceea zicem că, în epoca în care a dominat concepția expusă mai sus în atribuirea genului substantivelor, genul gramatical corespundea genului natural, adică genului pe care ei concepeau că îl au ființele sau lucrurile cărora le serveau drept nume. Și astfel, putem spune că în această epocă genul substantivelor se atribuia după criterii de fond.

Dar și din punct de vedere al formei pe care o îmbrăcau cuvintele, substantivele din cele trei grupe enumerate mai sus — masculine, feminine, neutre — se deosebeau între ele, iar mai ales cele din grupul neutrelor se deosebeau cu totul, atît în limba latină, cît și în limba elenă, de celelalte două grupe, căci, indiferent de declinarea la care erau adăugate, ele prezentau anumite caractere proprii pe care nu le aveau celelalte două genuri, și anume: aveau trei cazuri asemenea — nominativul, acuzativul și vocativul — atît la singular, cît și la plural, și aveau terminația *-a* la plural pentru nominativ, acuzativ și vocativ.

Deci la popoarele indoeuropene, în epoca primitivă, era deosebire categorică, atît prin modul cum erau concepute, cît și prin forma pe care o îmbrăcau în raporturile cu alte părți ale gîndirii sau propoziției, obiectele trecute în grupa genului neutru.

Această moștenire au avut-o aceste popoare și cînd au devenit civilizate, deși atunci, cel puțin pentru cei culți, deosebirea între ființă și lucru era altfel concepută. Din acel moment genul gramatical al substantivelor nu mai corespundea genului natural al « obiectelor » pe care le numeau, ci apărea ca un gen formal, pentru că, din punct de vedere formal, substantivul nume de lucru avea terminația sau se declina la fel cu numele de ființă de genul masculin sau feminin. Brugmann, în « Abrégé de grammaire comparée des langues indoeuropéennes », 1905, pag. 374, punînd față în față genul natural cu cel gramatical, îl numește pe cel din urmă « formal ».

Dar chiar dacă uneori era identitate de formă și de declinare între două substantive de genuri deosebite — « *hortus* » masc., « *fagus* » fem., ambele de declinarea a doua — genul fiecărui substantiv era indicat de determinările respective: adjectivele sau pronumele care le însoțeau, sau de pronumele care le înlocuiau: *hortus magnus*, *fagus alta*. În limba elenă genul era indicat și de articol, care era tot de origine pronominală. Acest lucru îl spune Brugmann în opera citată mai sus, pag. 375: «Încă din limba indoeuropeană genul gramatical al substantivelor nu rezultă în mod necesar din forma însăși a substantivelor, ci numai din cuvintele cu funcție adjectivală care le însoțesc și care în cea mai mare parte au trei genuri».

Să vedem acum cum se prezintă lucrurile *în limba romînă* în privința genului substantivelor.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Limba romînă a moștenit din limba latină situația genului cu caracter pur formal, adică fără a avea o legătură obligatorie cu fondul lucrurilor.

Așa, am primit ca aparținînd genului masculin nume de ființe bărbătești:

haedus, -i	sg. un ied	pl. doi iezi
lupus, -i	sg. un lup	pl. doi lupi
bos, bovis	sg. un bou	pl. doi boi

Dar am primit ca aparținînd genului masculin și nume de lucruri:

dens, -ntis	sg. un dinte	pl. doi dinți
mons, -ntis	sg. un munte	pl. doi munți
carbo, -ōnis	sg. un cărbune	pl. doi cărbuni
paries, -tis	sg. un perete	pl. doi pereți
palus, -i	sg. un par	pl. doi pari
pepo, -ōnis (vulg. pepĭnis)	sg. un pepene	pl. doi pepeni

Chiar am trecut la genul masculin substantive care în limba latină aparțineau genului feminin:

prunus, -i fem.	sg. un prun	pl. doi pruni
pirus, -i fem.	sg. un păr	pl. doi peri
malus, -i fem.	sg. un măr	pl. doi meri
fagus, -i fem.	sg. un fag	pl. doi fagi

Această trecere s-a făcut din cauza identității formei acestor substantive cu cele de tipul *lupus*, *palus*, citate mai sus ca aparținînd genului masculin.

Tot la genul masculin am trecut și turcescul « dovleac » (un dovleac, doi dovleci) și slavul « castravete » (un castravete, doi castraveți), deși aceste substantive sînt nume de fructe care, întocmai ca și pepenele, poartă în ele semințele aducătoare de noi roade, după cum și găina poartă în ea ghemul de ouă, din care se va naște o nouă generație.

Criteriul, după care noi catalogăm aceste substantive, indiferent ce numesc ele, la genul masculin, este numai faptul că ele primesc înainte la singular cuvîntul *un*, iar la plural cuvîntul *doi*[1].

Și atunci putem spune că criteriul, după care recunoaștem genul masculin la substantivele din limba romînă, este un criteriu pur f o r m a l, căci este suficient să constatăm că un substantiv primește înainte cuvintele *un*, *doi*, pentru a-l declara de genul masculin, fără a ne conduce în această catalogare de natura « obiectului » pe care-l numește acel substantiv.

De asemenea am primit din limba latină ca aparținînd genului feminin nume de ființe femeiești:

capra, -ae	sg. o capră	pl. două capre
vacca, -ae	sg. o vacă	pl. două vaci
gallina, -ae	sg. o găină	pl. două găini

[1] Vezi și Gramatica limbii romîne a Institutului de lingvistică din București, 1954, p. 126.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Dar am primit ca aparținînd genului feminin și nume de lucruri:

casa, -ae	sg. o casă	pl. două case
mensa, -ae	sg. o masă	pl. două mese
pars, -tis	sg. o parte	pl. două părți

Chiar am trecut la genul feminin substantive care în limba latină aparținuseră genului masculin sau genului neutru:

masc. panis, -is	sg. o pîine	pl. două pîini
n. prunum, -i	sg. o prună	pl. două prune
n. pirum, -i	sg. o pară	pl. două pere

Această trecere s-a făcut din cauză că, prin schimbările fonetice pe care limba latină vulgară le-a suferit în transformarea ei în limbă romanică, atari substantive au căpătat forme care le-au apropiat de substantivele de genul feminin.

Tot la genul feminin am trecut și cuvîntul «catană» (o catană, două catane), primit din limba maghiară, deși acest cuvînt servea ca nume pentru ființe de sex bărbătesc; am trecut și paleoslavul «slugă» (o slugă, două slugi), deși acest cuvînt în limba sa de origine era de genul masculin; tot așa, cuvintele «sentinelă», «ordonanță», neologisme, care sînt nume de ființe de sex bărbătesc.

Criteriul, după care noi catalogăm aceste substantive, indiferent ce numesc ele, la genul feminin, este numai faptul că ele primesc înainte la singular cuvîntul *o*, iar la plural *două*[1].

Astfel, putem spune și aici că criteriul, după care recunoaștem genul feminin la substantivele din limba romînă, este un criteriu pur f o r m a l, căci este suficient să constatăm că un substantiv primește înainte cuvintele *o*, *două*, pentru a-l declara de genul feminin, fără a ne conduce în această catalogare de natura «obiectului» pe care-l numește acel substantiv.

Deci, atît substantivelor masculine, cît și celor feminine li se precizează genul numai după criterii f o r m a l e.

Să vedem acum, ce s-a petrecut cu substantivele de genul neutru din limba latină la trecerea lor în limba romînă.

Din cele arătate mai sus am văzut că unele au primit genul feminin, atît la singular, cît și la plural (prună, pară).

Prezentăm acum alte cazuri:

lignum, -i, pl. ligna	sg. un lemn	pl. două lemne
scamnum, -i, pl. scamna	sg. un scaun	pl. două scaune
ovum, -i, pl. ova	sg. un ou	pl. două ouă
tempus, -ŏris, pl. tempora	sg. un timp	pl. două timpuri

Aceste substantive, trecînd în limba romînă, au căpătat la singular semnul care caracterizează genul masculin, adică cuvîntul *un*, iar la plural semnul care caracterizează genul feminin, adică cuvîntul *două*. Această identificare a lor cu

[1] Vezi și Gramatica limbii romîne a Institutului de lingvistică din București, 1954, p. 126.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

un gen la singular și cu celălalt la plural se datorește modificărilor fonetice suferite în cursul evoluției limbii latine vulgare, din pricina cărora forma lor le-a apropiat de genul masculin la singular și de genul feminin la plural.

Cuvintele examinate mai sus pentru genul neutru latin sînt nume de lucruri. Dar aceeași cale a urmat și substantivul neutru, deși acest substantiv este nume de ființă, animal,-is, pl. animalia: sg. un animal, pl. două animale.

Deopotrivă cu cuvîntul «animal», și cuvîntul «dobitoc», de origine slavă, are singularul de genul masculin (un dobitoc), iar pluralul după genul feminin (două dobitoace), vorbind de animale.

Astfel s-a creat în limba romînă o situație nouă, inexistentă în limba latină, ca un substantiv să aibă genul masculin la singular și genul feminin la plural[1]. Erau însă în limba latină substantive care aveau genul masculin la singular și genul neutru la plural, ca «locus, -i», care avea pluralul, cu sens general, «loca, — orum». Erau și substantive care aveau forme complete pentru două genuri, neutru și feminin: *folium*, *—ii* și *folia*, *—ae*.

În acest grup au intrat și cuvinte venite din alte limbi, cum este slavul «deal»: un deal, două dealuri.

Să categorisim acum acest grup de substantive din punctul de vedere al genului.

Constatăm că ele nu poartă semne caracteristice formale speciale, ci poartă la singular semnul formal caracteristic genului masculin, iar la plural poartă semnul formal caracteristic genului feminin, adică aceste substantive nu poartă semne formale caracteristice care să determine un alt gen, ci poartă semnele ambelor genuri cunoscute, ale genului masculin și ale celui feminin.

Astfel, în timp ce unele substantive poartă semnele formale caracteristice unui singur gen la ambele numere și sînt, cum zice Alexandru Philippide, masculine la ambele numere sau feminine la ambele numere, alte substantive poartă semnele formale caracteristice ale ambelor genuri și sînt masculine la singular și feminine la plural. (Philippide, Tiktin, Iorgu Iordan).

Acest caz, întîlnit în limba romînă, ca un cuvînt să poarte două genuri, nu este izolat. Astfel, în lumea plantelor, unele plante poartă în floarea lor caracterul unui singur sex și sînt flori masculine, dacă au stamine, și flori feminine, dacă au pistil. Sînt însă și plante ale căror flori poartă caracterele ambelor sexe, adică au și staminele și pistilul. Nimeni nu s-a gîndit să născocească pentru plantele din ultima categorie prezența unui al treilea sex, ci, recunoscînd prezența ambelor sexe în aceeași floare, știința plantelor a numit flori unisexuate pe cele care purtau un singur sex — masculin sau feminin — și flori bisexuate pe cele care purtau ambele sexe — masculin și feminin.

---

[1] Vezi și Gramatica limbii romîne a Institutului de lingvistică din București, 1954, p. 126: «la singular seamănă cu masculinele, iar la plural cu femininele».

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Situația este identică pentru substantivele din limba romînă, adică unele sînt unisexuate purtînd semnele formale caracteristice unui singur gen și la singular și la plural — masculin sau feminin —, iar altele sînt bisexuate purtînd semnele formale caracteristice ambelor genuri — masculin și feminin — și anume: ale genului masculin la singular și ale genului feminin la plural.

Dar nu numai prin aceste semne formale caracteristice pentru determinarea genului, ci și prin declinarea lor substantivele din a treia categorie aparțin la singular genului masculin și la plural genului feminin, căci ele urmează la singular declinarea substantivelor masculine și la plural declinarea substantivelor feminine.

Afară de aceasta, în limba romînă articolul, adjectivul, numeralul și pronumele au forme numai pentru genul masculin și genul feminin; ele nu cunosc forme pentru alt gen. De aceea, cînd trebuie să întovărășim cuvintele din categoriile morfologice arătate mai sus cu un substantiv masculin la ambele numere, punem formele corespunzătoare acelui gen: *lupul, lupii, lup lacom, lupi lacomi, acest lup, acești lupi;* cînd trebuie să întovărășim aceleași cuvinte cu un substantiv feminin la ambele numere, punem formele corespunzătoare acelui gen: *vulpea, vulpile, vulpe șireată, vulpi șirete, această vulpe, aceste vulpi;* cînd trebuie să întovărășim aceleași cuvinte cu un substantiv masculin la singular și feminin la plural, punem pentru fiecare număr formele corespunzătoare genului respectiv: *scaunul, scaunele, scaun înalt, scaune înalte, acest scaun, aceste scaune.*

Și astfel, aplicînd teoria lui Brugmann, expusă mai sus, și anume că genul substantivelor rezultă numai din cuvintele cu funcție adjectivală care le însoțesc, trebuie să conchidem că substantivele din a treia categorie sînt de genul masculin la singular și de genul feminin la plural.

Rămîne acum să căutăm numele cel mai corespunzător din punctul de vedere al genului pentru substantivele din a treia categorie, care au un gen la singular, masculinul, și alt gen la plural, femininul.

Cuvîntul « neutre » este cel mai nepotrivit, el exprimînd o noțiune cu totul opusă situației substantivelor din limba romînă, căci acest cuvînt spune că atari substantive nu sînt nici de genul masculin, nici de genul feminin, în timp ce substantivele respective au și genul masculin și genul feminin.

Cuvîntul « eterogene » este de asemenea necorespunzător, căci ar însemna că acele substantive aparțin unuia din cele două genuri, cînd, de fapt, ele aparțin ambelor genuri. Dacă însă am vrea să dăm cuvîntului grec « héteros », nu sensul latinului « alter » (unul din doi), ci sensul latinului « alius » (altul din mai mulți, după ce am enumerat primele două genuri, masculinul și femininul), ar însemna că acele cuvinte constituie un al treilea gen, ceea ce este inexact pentru substantivele din limba romînă.

Cuvîntul « ambigene » mi se pare cel mai potrivit, căci corespunde exact situației pe care o prezintă această categorie de substantive din limba romînă,

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

care poartă semnele formale caracteristice ambelor genuri, al genului masculin la singular, al genului feminin la plural. Pe lîngă aceasta, cuvîntul « ambigen » este foarte ușor de înțeles și se încadrează în nomenclatura noastră gramaticală, care este aproape în întregime de origine latină.

De aceea, sîntem obligați să recunoaștem că limba romînă cunoaște la substantive *numai două genuri*: *masculinul* și *femininul*; iar determinarea genului se face după criterii pur formale.

Substantivele însă, sub raportul genului, *se împart în trei grupe: masculine*, cele care au semnele formale proprii genului masculin (« un, doi ») la ambele numere; *feminine*, cele care au semnele formale proprii genului feminin (« o, două ») la ambele numere; și o a treia grupă, în care intră cele care au semnul formal propriu genului masculin (« un ») la singular, și semnul formal propriu genului feminin (« două ») la plural, și pe care, din această cauză, le numim *ambigene*, adică de ambele genuri.

« Gramatica limbii romîne », elaborată de Institutul de lingvistică din București, 1954, deși la substantive vorbește despre un al treilea gen, neutrul, este obligată să recunoască la adjectiv și pronume — implicit, deci, și la articol — existența numai a două genuri, masculinul și femininul, cînd scrie:

« Cînd însoțesc și determină substantive de genul neutru, adjectivele au la singular forma masculină: creion frumos, car greoi » (pag. 174). « Cînd determină substantive neutre, adjectivele cu două terminații apar la plural cu forma feminină: zid înalt, ziduri înalte » (pag. 176).

« Pentru înlocuirea numelor de genul neutru se folosește la singular forma masculină a pronumelui, iar la plural forma feminină » (pag. 192).

Existența numai a două genuri este confirmată de « Gramatica » citată mai sus și cînd vorbește despre declinarea adjectivelor, unde recunoaște că în declinare adjectivul, însoțind un substantiv neutru, urmează la singular declinarea masculinelor, iar la plural declinarea femininelor (pag. 182).

★

Considerînd lămurită problema genului substantivelor în limba romînă, trecem să examinăm cîteva idei care circulă în această privință și care ni se par neîntemeiate.

1. Se afirmă că grupul substantivelor ambigene este constituit numai din nume de lucruri (« inanimate »). Astfel, Al. Rosetti și J. Byck, în « Gramatica » citată la început, scriu: « Neutrul cuprinde numai inanimate » (pag. 23).

Însă din exemplele examinate de noi la paragraful respectiv s-a văzut că în acest grup intră și nume de ființe (« animate »), dintre care am citat acolo substantivele « animal » și « dobitoc ». Adăugăm acum: « vertebrat » (*un vertebrat, două vertebrate*), « mamifer » (*un mamifer, două mamifere*), « rumegător » (*un rumegător, două rumegătoare*).

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Adăugăm și numele colective: *popor — popoare, neam — neamuri, cîrd — cîrduri, stol — stoluri, regiment — regimente, batalion — batalioane, ploton — plotoane*, cărora situația de ambigene nu le-a dat-o faptul că sînt colective, căci tot colective (nume de « animate ») sînt și: *ceată, turmă, cireadă, companie, divizie, brigadă, armată*, care sînt feminine, precum și « inanimatele »: *codru — codri* masculin, și *pădure — păduri* feminin.

2. Circulă ideea că masa mare a numelor de lucruri (« inanimate») se găsește în grupa ambigenelor, în timp ce în grupa masculinelor și a femininelor s-ar găsi foarte puține.

Pentru a ne da seama de realitatea acestei afirmații, am încercat o statistică pe baza « Dicționarului enciclopedic » întocmit de I.A. Candrea și am luat substantivele în ordinea lor în dicționar. Am constatat în prima mie de cuvinte notate ca substantive că:

Numele de ființă masculine sînt 16,8%, feminine sînt 8,4%, ambigene sînt 0,1 %, în total dînd 25,3%.

Numele de lucruri sînt: masculine 6,2%, feminine 47%, ambigene 21,5%.

Făcînd proporția la sută numai între numele de lucruri, am găsit că sînt: masculine 8,30%, feminine 62,92%, ambigene 28,78%.

Aceasta însemnează că, în timp ce numele de lucruri (« inanimatele») rămîn în grupul ambigenelor numai cu o proporție la sută care abia depășește o pătrime din totalul lor, cele care fac parte din grupele masculină și feminină la un loc reprezintă o proporție de 71,23%, adică aproape trei pătrimi din totalul lor.

Temîndu-mă că m-aș putea înșela prin examenul numai al unei singure mii de substantive, am continuat și cu a doua mie, iar rezultatul general din ambele mii modifică foarte puțin primul rezultat. Astfel proporția la sută între numele de lucruri considerate singure este:

ambigene 28,41%, masculine și feminine (grupate împreună) 71,59%.

Deci, afirmația că numele de lucruri (« inanimate ») se găsesc în mare majoritate în grupul ambigenelor, este cu totul neîntemeiată.

3. Cei care susțin existența genului neutru la substantivele din limba romînă, afirmă că acest gen a fost consolidat în limba romînă sub influența limbilor slave și că în limbile romanice apusene n-a mai rămas nimic din neutru.

Să examinăm fiecare parte a acestei afirmații.

Este adevărat că unele limbi actuale, descendente din vechile limbi indo-europene, păstrează genul neutru cu caracterul cu care acest gen se găsea în limbile latină și elenă. Între acestea sînt și limbile slave și limba germană. Dar în aceste limbi genul neutru este o realitate.

Astfel, în limba germană, substantivul de genul neutru primește articolul într-o formă deosebită și de forma masculină și de cea feminină, iar acea formă este identică și pentru nominativ și pentru acuzativ singular, întocmai ca în limba elenă, și anume: articolul neutru pentru nominativ și acuzativ singular

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

are forma « *das* », în timp ce articolu' masculin are forma « *der* » pentru nominativ și « *den* » pentru acuzativ, iar articolul feminin are forma « *die* » pentru nominativ și acuzativ. Același lucru îl constatăm și la pronumele demonstrative, care au formele: *dieser* m., *diese* f., *dieses* n. (acesta, aceasta); *jener* m., *jene* f., *jenes* n. (acela, aceea) etc.

Situația este identică și în limbile slave, unde, în rusă spre pildă, substantivul de genul neutru are aceeași formă la nominativ și acuzativ singular, și aceeași formă la nominativ și acuzativ plural, forme care se deosebesc de ale substantivelor masculine și de ale celor feminine; iar adjectivul care însoțește un substantiv neutru vine cu forma sa specială pentru acest gen, formă care este deosebită de formele pentru masculin și feminin, conformîndu-se în același timp regulii expuse mai sus cu privire la cazurile nominativ și acuzativ.

Deci, în aceste limbi, genul neutru este o realitate, care păstrează caracterul neutrului din vechile limbi indoeuropene, așa cum îl cunoaștem din limba latină și limba elenă.

În limba romînă însă nu există nimic comun cu situația existentă în limba germană și în limbile slave. Noi n-avem genul neutru, ci substantive care au la singular genul masculin și la plural genul feminin, fenomen inexistent în limbile sus-numite.

Nu putem să înțelegem cum a putut fi consolidat în limba romînă grupul substantivelor ambigene prin limbi care nu cunosc această situație. Se uită principiul formulat de popor, pe care eu îl adaptez cazului nostru, și anume că « Nici o limbă nu-ți poate da mai mult decît ceea ce are ».

În ce privește partea a doua a afirmației de mai sus, recunoaștem că este adevărat că în toate limbile romanice apusene nu există genul neutru la substantive, ca și la celelalte categorii morfologice nominale. Dar aceasta este tot așa de adevărat și pentru limba romînă, căci nici în ea nu a rămas genul neutru nici la substantive, nici la celelalte categorii morfologice nominale.

Dar ceea ce avem noi, adică substantive cu genul masculin la singular și cu genul feminin la plural, nu este ceva unic în limbile romanice. Citez cazul limbii italiene, în care găsim substantive de genul neutru în limba latină, trecute cu genul masculin la singular și cu genul feminin la plural, întocmai cum aceleași substantive au trecut în limba romînă:

în limba latină	neutru sg. *bracchium*	n. pl. *bracchia*
în limba romînă	masc. sg. *un braț*	fem. pl. *două brațe*
în limba italiană	masc. sg. *il braccio*	fem. pl. *le braccia (brațele corpului)*
în limba latină	neutru sg. *cornu*	n. pl. *cornua*
în limba romînă	masc. sg. *un corn*	fem. pl. *două coarne (la animale)*
în limba italiană	masc. sg. *il corno*	fem. pl. *le corna*
în limba latină	neutru sg. *os*	n. pl. *ossa*
în limba romînă	masc. sg. *un os*	fem. pl. *două oase*
în limba italiană	masc. sg. *l'osso*	fem. pl. *le ossa (oasele corpului)*

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Grupul acestor cuvinte este numeros în limba italiană, cum este și *«l'uovo, le uova»* (*un ou, două ouă*). În dialectele nordice au terminația *-e* la plural, ca în limba romînă [1].

Și dacă existența în limba romînă a unor substantive cu un gen la singular și cu altul la plural îndreptățește pe unii să susțină existența genului neutru în limba romînă, o atare afirmație nejustificată îi obligă să recunoască și în limba italiană existența genului neutru la substantive — ceea ce gramaticile italiene n-au știut — și să renunțe la afirmația că în limbile romanice apusene n-a mai rămas nimic din neutru.

Adevărul este acesta: genul neutru latin cu caracterele lui specifice nu s-a păstrat în nici una dintre limbile romanice, și deci nici în limba romînă.

4. Susținătorii genului neutru în limba romînă au căutat să se întemeieze și pe prezența terminației *-uri* la unele cuvinte ambigene, terminație care reprezintă pe *-ora* din limba latină: lat. sg. *tempus*, pl. *tempora*; rom. sg. *un timp*, pl. *două timpuri*.

Ei însă uită că genul în limba romînă nu este determinat de terminația substantivului, ci de semnul formal pe care îl poartă și care aici fiind «două» dă pluralului genul feminin, indiferent de terminația substantivului.

Dar această terminație nu s-a păstrat numai în limba romînă, ci și în limba italiană, unde azi se găsește mai mult în dialectele sudice: sicilian, tarentin, napolitan, în ținutul Abruzzilor, mai rar în cele nordice, ca în graiul perugian. Citățm din limba literară substantivul *«il dono»* cu pluralul feminin *«le donora»* (daruri de nuntă); pluralul perugian *«nomera»*; pluralul napolitan *«le ortora»* feminin, de la masculinul *«l'orto»*; pluralele siciliene *«corpura»*, *«focura»*, *«jocura»* [2], paralele cu pluralele romînești *«corpuri, focuri, jocuri»*.

Din exemplele de mai sus vedem că terminația *—uri*, respectiv *-ora* sau *-ura*, atît în limba romînă, cît și în limba italiană, aparține pluralului feminin, după cum arată articolul în limba italiană, iar în limba romînă articolul, adjectivul, cum și semnul formal propriu pluralului feminin: *două corpuri, corpurile, corpuri frumoase*.

Deci, terminația *-uri* nu dă nici o indicație pentru existența altui gen, iar paralelismul cu dialectele italiene trebuie ținut în seamă și în problemele de fonetică, și în cele de morfologie.

Însă susținătorii genului neutru afirmă că terminația *-uri* aparține numai substantivelor ambigene, numite de ei «neutre». Și aceasta este o inexactitate, căci sînt substantive feminine care au pluralul terminat în *-uri*, fără ca prin aceasta să se indice o varietate de specii sau o colectivitate, ci se notează un plural obișnuit. Astfel, substantivul feminin *«greață»* are pluralul *«greți»*,

---

[1] Vezi «Grundriss der romanischen Philologie», vol. I, p. 692—693.

[2] Ed. Bourciez, Éléments de linguistique romane, 1923, p. 491 și «Grundriss der romanischen Philologie», vol. I, p. 692—693.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

pe care-l auzim pronunțat de cineva care a simțit repetîndu-i-se această stare după un medicament neplăcut sau după o petrecere obositoare: « *Am avut niște grețuri!* Toată noaptea n-am închis ochii». Tot așa cuvîntul « *treabă* » cu sensul « *afacere* » folosește pluralul «*treburi*» în locul pluralului « *afaceri* », căci la întrebarea cuiva: « *Ce-ai căutat pe la Minister?* » se poate răspunde: « *Am avut o afacere (o treabă) pe acolo* » sau « *Am avut niște afaceri (niște treburi) pe acolo* ». Același lucru se petrece și cu substantivul feminin « *ceartă* », care are pluralul « *certuri* » cu sens numai de pluralitate, cum îl întrebuințează și M. Sadoveanu în romanul « Nicoară Potcoavă » p. 289: « *nu întîrziem în certuri* ». Cuvîntul « *vreme* » are și pluralul « *vremi* » și pluralul « *vremuri* » fără deosebire de sens. Eminescu scrie: « *De-așa vremi se-nvrednicirăcronicarii și rapsozii* »; iar Miron Costin zice: « *Nu sînt vremile sub om. . .* », și în altă parte: « *cumplite vremi* ». Noi am zice: « *cumplite vremuri* », iar M. Sadoveanu în « Nunta Domniței Ruxanda » p. 137, zice: « *Ciudate vremuri de logodnă pentru Măria sa Domnița Ruxanda* ! » De altfel am putea întrebuința în mod indiferent oricare din aceste expresii în unele situații: « *În această vreme* », sau « *în aceste vremi* », sau « *în aceste vremuri* ».

5. Independent de problema genului substantivelor în limba romînă, caut să lămuresc o chestiune legată de neutrul latinesc.

În limba latină, într-o propozițiune ca aceasta: « *Ce e asta?* » sau « *Asta nu se poate* », pronumele « *asta* » se da printr-un pronume neutru ca « *hoc* », « *id* », « *quod* » și s-ar fi spus: « *Quid est hoc?* » sau « *Hoc (id, quod) fieri non potest* ».

Aici pronumele neutru latin este redat în limba romînă prin pronume feminin. Genul feminin a apărut aici, pentru că noi subînțelegem în acea propozițiune un substantiv feminin ca: *chestiune*, *afacere*, *soluțiune* etc.

Același caz este și cu pronumele personal feminin « *o* » în expresii ca: « *Las'că i-o făcurăm și noi* », unde « *o* » înlocuiește un substantiv feminin ca: *farsă*, *neplăcere* etc. De la aceste cazuri, în care se simte ușor ce cuvînt înlocuiește, pronumele feminin « *o* » a fost întrebuințat în expresii unde nu se mai poate identifica ușor substantivul pe care-l înlocuiește, cum este expresia: « *A luat-o la fugă* ».

Deci, sensul nedeterminat, general, o idee, care se exprima în limba latină prin pronume neutru, se exprimă în limba romînă prin pronume feminin.

Și alte limbi romanice au căutat modalități de a exprima sensul pronumelui neutru latin. Astfel, limba franceză se servește de pronumele masculine « *cela* » și « *ce* », acesta din urmă precedat de conjuncția « *et* »: « *et ce* »:

Je finirai, si *cela* me plait.

Voulez-vous prendre quelque chose de chaud? *Cela* vous fera du bien.

« N'avait-il pas inventé de se laver les pieds ! *et ce* dans la cuvette commune ! (Courteline) [1].

[1] Bruneau et Heulluy, Grammaire pratique de la langue française, 1938, p. 210—211.

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)

Dacă exprimarea unei idei, a ceva nedeterminat, general, printr-un pronume — neutru la latini, feminin la noi, masculin la francezi — însemnează a exprima ceva cu caracter neutru, și dacă vrem să înregistrăm aceasta pentru limba romînă, atunci nu trebuie să neglijăm fenomenul similar din limba franceză și trebuie să reducem la proporțiile cuvenite afirmația că « în limbile romanice apusene n-a mai rămas nimic din neutru », recunoscînd că a rămas tot așa de puțin ca și la noi.

CONCLUZII

1. Criteriile după care se determină genul substantivelor în limba romînă sînt de ordin pur formal, căci, indiferent de ce numește, substantivul este declarat de genul masculin dacă primește înainte cuvintele « un, doi », și de genul feminin dacă primește înainte « o, două ». Cuvintele « un, doi» sînt semnul formal propriu genului masculin, iar cuvintele «o, două» sînt semnul formal propriu genului feminin.

2. În limba romînă sînt numai două genuri — masculinul și femininul — atît la substantive, cît și la celelalte categorii morfologice nominale.

După gen, substantivele se împart în trei grupe: masculine, acelea care poartă semnul formal propriu genului masculin la ambele numere; feminine, acelea care poartă semnul formal propriu genului feminin la ambele numere; ambigene, acelea care poartă semnul formal propriu genului masculin la singular și semnul formal propriu genului feminin la plural.

3. În grupul substantivelor ambigene nu intră numai nume de lucruri (« inanimate »), ci și nume de ființe (« animate »).

4. Substantivele nume de lucruri (« inanimate ») se repartizează pe genuri în proporție de: 11,66% masculine, 59,93% feminine (împreună reprezentînd 71,59%), ambigene 28,41%.

5. În limba romînă nu există genul neutru, ori eterogen. Particularitatea de a avea substantive cu genul masculin la singular și genul feminin la plural o are și limba italiană, ambele limbi posedînd-o pe baza legilor fonetice care au prezidat trecerea limbii latine vulgare în limbile romanice respective, cu aceasta neavînd nici o legătură limbile popoarelor învecinate, care nu cunosc această situație.

6. Terminația de plural *-uri*, ca și terminațiile *-ura*, *-ora* din limba italiană, nu caracterizează un gen nou, căci pluralele care le au aparțin genului feminin, fie că singularul substantivului respectiv are genul masculin, fie că are genul feminin.

7. Ideea, considerată « neutră », nedeterminată, generală, pe care limba latină o exprima prin pronume neutru, limba romînă o exprimă prin pronume feminin, iar limba franceză prin pronume masculin.

(Aceste idei au fost înfățișate în secția de filologie a Societății de istorie și filologie, în sedințele de la 4 februarie și 4 martie 1955, cînd s-au discutat probleme de gramatică).

BDD-A10299 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:53 UTC)